

ภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร*

The Representation of Nature in Thai and Khmer Tham Khwan Ritual Text

¹ศุภชัย จังศิริวิทยากร และ นิตยา วรรณกิตร์

¹Supachai Jangsirivittayakorn and Nittaya Wannakit

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Sciences, Mahasarakham University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: s_jangstt@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทการวิจัยเอกสาร เป็นแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์ รวมทั้งประยุกต์การใช้แนวคิดภาพแทนธรรมชาติและแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศที่ปรากฏในตัวบททำขวัญไทยและเขมรที่มีเนื้อหากล่าวถึงธรรมชาติ โดยเป็นการศึกษาเชิงเอกสารผ่านตัวบททำขวัญจำนวนทั้งหมด 6 บท ประกอบด้วย ทำขวัญไทย ประกอบด้วย 1) บททำขวัญข้าว 2) บททำขวัญนา และ 3) บททำขวัญกระบือ จำนวน 3 บท ส่วนบททำขวัญเขมร คือ 1) บททำขวัญข้าว ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เฮาปรอลิ่งซเร็ว 2) บททำขวัญสัตว์ ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เฮาปรอลิ่งซัด ลำนวน และ 3) บททำขวัญคนเจ็บป่วย ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เฮาปรอลิ่งเนียจุมจือ จำนวน 3 บท

ผลการวิจัยพบว่า บททำขวัญไทยและเขมรได้แสดงให้เห็นถึงภาพแทนธรรมชาติทางกายภาพในหลายด้านอันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ภาพแทนธรรมชาติที่ปรากฏมี 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะเป็นความจริงโลกพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ผ่านภาพธรรมชาติของสถานที่ทางธรรมชาติทั้งที่เกี่ยวกับท้องฟ้า แหล่งน้ำ ภูเขา ถ้ำผา และความศักดิ์สิทธิ์ในประกอบพิธีทำขวัญ 2) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตรายโดยสะท้อนผ่านความอันตรายจากสัตว์ที่ปรากฏในบททำขวัญ และ 3) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดมสมบูรณ์ ผ่านบททำขวัญที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ คือบททำขวัญข้าวและบททำขวัญกระบือ ภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมรเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะของการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ด้วยการพึ่งพาและเกื้อกูลกันรวมถึงการบอกเตือนถึงอันตรายและความโหดร้ายของธรรมชาติผ่านสัตว์ป่าหากมองในอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนถึงอันตรายของมนุษย์จากการแสดงพฤติกรรมของสัตว์ป่าในแนวคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศในบททำขวัญที่ปรากฏในงานวิจัยนี้

คำสำคัญ: การวิจารณ์เชิงนิเวศ; บททำขวัญเขมร; บททำขวัญไทย; ภาพแทนธรรมชาติ

Abstract

The research article aimed at investigating the representation of nature in Thai and Khmer Tham Khwan Ritual texts (or morale poems). The study employed a qualitative research method by using documentary research. The concepts of representation of nature and

*Received May 31, 2023; Revised June 13, 2023; Accepted June 21, 2023

ecocriticism appeared in Thai and Khmer Tham Khwan Ritual texts were applied in the study. The documentary research was conducted through six Tham Khwan ritual texts, in which Thai Tham Khwan texts were 1) Tham Khwan Khao; 2) Tham Khwan Na; and 3) Tham Khwan Kra Bue, while Khmer Tham Khwan texts were: 1) Tham Khwan Khao (or Haw Praling Sreu in Khmer); 2) Tham Khwan Sat (or Haw Praling Sat in Khmer); and 3) Tham Khwan Kon Jeb Puay (or Haw Praling Nia Chumngue in Khmer).

From the study, it is found that both Thai and Khmer Tham Khwan ritual texts represent physical nature in many aspects, demonstrating the relationship between humans and nature. The representation of nature comprises three main issues: 1) The representation of nature as a conventional truth in sacred places through nature pictures of natural places such as the sky, rivers, mountains, caves, and sacredness in performing Tham Khwan rituals; 2) The representation of nature as cruel and dangerous as reflected by the danger from animals appearing in Tham Khwan ritual texts; and 3) The representation of nature as fertility through Tham Khwan ritual texts concerning occupations, namely Tham Khwan Khao and Tham Khwan Kra Bue. The representation of nature in Thai and Khmer Tham Khwan Ritual texts depict the relationship between humans and nature, particularly how humans learn from nature and coexist with nature by relying on it and supporting one another. Including, using animals to remind reminding the danger and cruelty of nature. Based on the ecocriticism of Khmer Tham Khwan Ritual texts in this study, the texts also show the danger that humans pose through the behavior of animals.

Keywords: Ecocriticism; Khmer Tham Khwan Ritual Texts; Thai Tham Khwan Ritual Texts; Representation of Nature

บทนำ

บททำขวัญเป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่ใช้กล่าวในการประกอบพิธีทำขวัญเพื่อเรียกให้ขวัญกลับคืนมาตามคติความเชื่อเรื่องขวัญ ดังที่ Satienkoses (1963) กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีขวัญสิงอยู่กับตัวภายในร่างกายแล้วก็จะเกิดสิริมงคล ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จิตใจมั่นคง ไม่ป่วยไข้ได้ทุกข์ นอกจากนี้ในบททำขวัญไทยและเขมรมีเนื้อหาที่กล่าวถึงความเป็นธรรมชาติจากการบอกถึงสถานที่ต่างๆ ที่ขวัญอาจจะหลงหายไป ในขณะที่ได้ออกจากร่างของเจ้าของขวัญอันเป็นสถานที่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นจริงที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ในการดำรงชีวิตประจำวัน สถานที่ทางกายภาพเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาพแทนธรรมชาติและสภาพของมนุษย์กับธรรมชาติในบททำขวัญรวมถึงในสภาพที่เป็นจริงได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้แล้วเนื้อหาที่ปรากฏในบททำขวัญยังแสดงถึงความเชื่อวิถีชีวิต ประเพณีพิธีกรรม อันเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผ่านทางภาษา

แนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นแนวคิดใหม่ของการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมและวัฒนธรรมศึกษาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แนวคิดนี้มีลักษณะความเป็นสหวิทยาการ เป็นการประยุกต์ใช้วิธีวิทยาที่หลากหลายเพื่อไปสู่การค้นหาคำตอบ การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันจึงได้ขยายขอบเขตของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ใน

วรรณกรรมเป็นการตรวจสอบโน้ตค้นเกี่ยวกับการมองธรรมชาติ มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับบทบาทของธรรมชาติในวรรณกรรม การนำเสนอธรรมชาติในวรรณกรรมผ่านการใช้ภาษาทั้งยังเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางด้านนิเวศวิทยากับวรรณกรรมวิจารณ์เข้าด้วยกัน (Glottfelty, 1996; Heise, 1997) ส่วน Sangkhaphanthanon (2010) ได้กล่าวถึงแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นงานที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและโลกธรรมชาติ โดยการยึดโลกเป็นศูนย์กลางที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรม และชี้ให้เห็นทัศนะที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติรอบตัว การวิจารณ์เชิงนิเวศมีจุดประสงค์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของผู้อ่านให้รัก ให้เข้าใจ และรักษาให้ยั่งยืน ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว โดยการต่อต้านแนวคิดเดิมที่ยึด มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) คือให้ความสำคัญกับมนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ เปลี่ยนมาเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม โดยเฉพาะงานเขียนที่เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือ วรรณกรรมสีเขียว ที่เน้นการยึดธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง

การวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่ต้องมีการนำเอาแนวคิดอื่นมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ด้วย แนวคิดเรื่องภาพแทนเป็นแนวคิดที่สำคัญหนึ่งในการอธิบายการนำเสนอภาพธรรมชาติ ดังที่ Hall (1997) ได้กล่าวถึงแนวทางของการศึกษาภาพแทนว่าเป็นภาพสะท้อนโลกความจริง (Reflective approach) มีความเชื่อพื้นฐานว่า ความหมายดำรงอยู่ในสิ่งต่างๆ บุคคล ความคิด และเหตุการณ์โลกความจริง โดยภาษาเหมือนกับภาพที่สะท้อนโลกความจริง ภาษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยจำลองโลกความจริง

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพธรรมชาติด้านกายภาพที่ปรากฏอยู่ในบททำขวัญที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติหรือวรรณกรรมสีเขียวอันเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมผ่านตัวภาษา โดยใช้แนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศกับแนวคิดภาพแทน เพื่อศึกษาภาพแทนธรรมชาติที่ปรากฏในบททำขวัญไทยและเขมรมีด้านใดบ้างแล้วมีการนำเสนอออกมาอย่างไรเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ผู้แต่งบททำขวัญได้สะท้อนออกมาในบททำขวัญไทยและเขมร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) และการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาภาพแทน และการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศในวรรณกรรม และได้ทำการรวบรวมบททำขวัญไทยและเขมร โดยมีขั้นตอนในการคัดเลือกคือ ต้องเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์จำนวน 6 บท โดยแบ่งเป็น 1) บททำขวัญไทย เป็นภาษาไทยปัจจุบัน ที่มีการเผยแพร่แล้ว สถานที่จัดเก็บอยู่ในส่วนงานกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กรุงเทพมหานคร ถูกจัดอยู่ในหมวด วรรณคดี หมู่ ร่าย มีความสมบูรณ์ไม่มีข้อความตกหล่นขาดชำรุด และเนื้อหาครบถ้วน จำนวน 3 บท คือ 1) บททำขวัญข้าว เอกสารเลขที่ 293 2) บททำขวัญนา เอกสารเลขที่ 294 และ 3) บททำขวัญกระปือ เอกสารเลขที่ 288 และบททำขวัญเขมร ที่บันทึกเป็นภาษาเขมรปัจจุบัน จำนวน 3 บท คือ 1) บททำขวัญข้าว ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เขาปรอลิ่งซเรว (Aung, 2019) 2) บททำขวัญสัตว์ ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เขาปรอลิ่งซัต (Kui, 1970) และ 3) บททำขวัญคนเจ็บป่วย ออกเสียงในภาษาเขมรว่า

เฮาปริงเนียะจุมจือ (Khing, 2004) จำนวน 3 บท และผู้วิจัยได้ทำการแปลเป็นภาษาไทย โดยที่ตัวบททำขวัญไทยและเขมรจะต้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับมนุษย์เพื่อให้สอดคล้องกับโจทย์ของการวิจัยในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลบททำขวัญไทยและเขมรตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร โดยประยุกต์ใช้แนวคิดภาพแทน และแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศในวรรณกรรมเป็นกรอบคิดสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมบททำขวัญไทยและเขมร

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการสรุปผลการวิจัยและการนำเสนอผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ เป็นการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analytical) และข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยต่อเนื่องจากงานวิจัยนี้

ผลการวิจัย

จากการศึกษาบททำขวัญไทยและเขมรจำนวน 6 บท โดยแบ่งเป็น 1) บททำขวัญไทย จำนวน 3 บท คือ 1) บททำขวัญข้าว เอกสารเลขที่ 293 2) บททำขวัญนา เอกสารเลขที่ 294 และ 3) บททำขวัญกระบือ เอกสารเลขที่ 288 และบททำขวัญเขมร จำนวน 3 บท คือ 1) บททำขวัญข้าว ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เฮาปรอลิงชเวริ (Aung, 2019) 2) บททำขวัญสัตว์ ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เฮาปรอลิงซัต (Kui, 1970) และ 3) บททำขวัญคนเจ็บป่วย ออกเสียงในภาษาเขมรว่า เฮาปริงเนียะจุมจือ (Khing, 2004) จำนวน 3 บท เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า บททำขวัญไทยและเขมรได้แสดงให้เห็นถึงภาพแทนธรรมชาติทางกายภาพในหลายด้านอันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะพื้นที่จริงของโลกและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ 2) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตราย 3) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาพแทนธรรมชาติในฐานะพื้นที่จริงของโลกและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

จากการศึกษาตัวบททำขวัญไทยและเขมร พบว่ามีการนำเสนอธรรมชาติที่เกี่ยวกับ เป็นการกล่าวถึงพื้นที่ที่เป็นท้องฟ้าที่อยู่เหนือโลกขึ้นไป ตัวอย่างบททำขวัญนาของไทย กล่าวว่า

“แต่งตัวต้นกลม กลัดยอดผ่าหลาม งอกงามน่าชม ดูสะพรั่งดังผม สาวสาวชาวเมือง ฝนฟ้าเจ้าข้าเอ๋ย ตกเขยอยู่เนื่องเนื่อง ล้นเหลือมาบเหมือง น้ำขังคันนา น้ำแควพิษณุโลก ไหลโกรกลงมา เหลือล้นพันท่ามากกว่าทุกปี น้ำแควระแหง เรียวแรงเต็มที ไหลหลากมากมี แตกแม่ลงมา น้ำแควศรีราช ดาดานักหนา ท่วมหินท่วมผา ท่วมศิลาเผาปูน น้ำแควประสัก ชักเต็มเพิ่มพูล หล่มเลยเพ็ชรบุรณ อุดหนุนลงมา นาทุ่งนาคำ น้ำขังคันนา เลี้ยงต้นข้าวกล้า นารักเต็มที” (National Library of Thailand, Manuscripts and Inscriptions Group, Ms. No. 294, n.d.)

ส่วนในตัวบททำขวัญเขมร ตัวอย่างบททำขวัญข้าว (เฮาปรอลิงชเวริ) กล่าวว่า

“ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ หนุ่มสาวแม่มา้ย ฟังฉันพูดจา ขึ้นตอนเรียกขวัญข้าว ปีนี้ปีคุณ ฝนตกชุ่มฉ่ำ บ้านเราสุขสันต์ วางเป็นจ่านำ ฟาร้องตันปี วิสาขฝนนี้ ทั้งเด็ก ๆ แล้ว เจ้าอย่าอยู่เลย ต้องเตรียมนั่งคัลคราด กระบือโคไถนา” (Aung, 2019)

จากตัวบททำขวัญนา เป็นการกล่าวถึงฟ้า ที่เป็นสภาพที่มีอยู่จริงในโลก ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่อยู่เหนือโลกขึ้นไป บอกถึง ฝนที่กำลังตกลงมาจากฟ้าในช่วงฤดูของการทำนาเพราะปลูกข้าว น้ำฝนได้ตกลงมาท่วมไปทุกสายน้ำทุกพื้นที่เพื่อหล่อเลี้ยงต้นกล้าข้าวเพื่อให้เจริญเติบโตมีผลผลิตต่อไป การเพาะปลูกข้าวน้ำเป็นปัจจัย

สำคัญมากต้องอาศัยธรรมชาติเป็นอย่างมากในการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตตามต้องการ ในบางครั้งเพื่อสร้างความมั่นใจต่อตัวของชาวนาจึงต้องมีการกล่าวอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อช่วยดลบันดาลให้ได้เป็นจริงตามที่ต้องการรวมถึงมั่นใจในผลผลิตที่จะได้รับอนาคต ตัวอย่างบททำขวัญนาของไทย กล่าวว่า

“เชิญขวัญแม่มา หักน้ำทำน้ำฝน ท่วมทุกแห่งหน จนล้นนาดอน ออย่ามากอย่าน้อย ค่อยขึ้นค่อยหย่อน ต้นข้าวแก่อ่อน ผ่อนขึ้นผ่อนลง พอเหมาะพองาม ตามต้องประสงค์ น้ำขึ้นแล้วทรง คงอยู่เนื่องนอง” (National Library of Thailand, Manuscripts and Inscriptions Group, Ms. No. 294, n.d.)

ตัวบทนี้ได้กล่าวถึง เชิญขวัญแม่มา อันหมายถึงขวัญข้าวหรือแม่โพสพ ให้ช่วยดูแลรักษาต้น ผ่านการประกอบพิธีทำขวัญข้าว ยังมีเนื้อหาที่กล่าวอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวอย่างบททำขวัญข้าวของไทย กล่าวว่า

“หนึ่งข้าจะขออัญเชิญเทพยดาเจ้าทุกสถานมาสถิต ทั้งเจ้าท่งท่าวราฤทธิ์มีศักดิ์ อีกทั้งปู่เจ้าในเหวผาภูเขาเงิน ซึ่งสถิตอยู่ในไตรภตรอกชอกเนินศิรธาร หนึ่งข้าจะขออัญเชิญพระจอมมัญจวนทั้งชั้นพรหม อีกทั้งนางอัปสรสาวสนมในชั้นฟ้า นางพระธรณี พระคงคาท้าวนาคนิน ข้าจะขอเชิญเสด็จเสด็จขึ้นตามประสงค์ หนึ่งข้าจะขออัญเชิญองค์พระสุลี ทั้งเทพยดาในราศีกุญชรแก้วหน้า ขออัญเชิญเสด็จลงมาสู่สมณชล รับเครื่องตั้งสังเวกบนที่บวงสรวง แล้วเทพยดาเจ้าทั้งปวงจะได้ช่วยอวยชัย” (National Library of Thailand, Manuscripts and Inscriptions Group, Ms. No. 293, n.d.)

ส่วนในตัวบททำขวัญเขมร ตัวอย่างบททำขวัญข้าว (เฮาปรอลิ่งซเวร) กล่าวว่า

“จรดพระธรณี อัญเชิญนางเทพ ข้าวเหนียวข้าวเจ้า พระพายเป็นนาง อัญเชิญนางองค์ นางกงงามบรรจง อัญเชิญนางคง กระยาสังเวย อัญเชิญนางมาแล้ว เต็มเต็มบ้านเรา” (Aung, 2019)

ดังนั้น จึงเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ มนุษย์มีการเคารพต่อธรรมชาติอันอ่อนนุ่มต่อธรรมชาติ เพราะชาวนาต้องอาศัยธรรมชาติในกรณีนี้คืออาศัย น้ำฝนจากฟ้า เพาะปลูกข้าว และแหล่งน้ำต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตเช่นกัน

ธรรมชาติที่เกี่ยวกับท้องฟ้า นอกจากมีอยู่ในสภาพของโลกกายภาพที่มีอยู่จริงแล้ว ยังมีในอีกมิติหนึ่งคือมิติของความศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณ พื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือพื้นที่อันเกิดจากการสร้างหรือคิดขึ้นมาโดยอาศัยการนึกคิดและจินตนาการ (Hongsuwan, 2018) โดยที่ในบททำขวัญมีการกล่าวถึง พื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เป็น สวรรค์ ผ่านการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนฟ้าหรือสวรรค์มาร่วมในพิธีทำขวัญจึงกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยอำนวยให้เกิดผลสัมฤทธิ์จากการประกอบพิธีทำขวัญนี้ตามความเชื่อของผู้ประกอบพิธี

ภาพแทนธรรมชาติในฐานะพื้นที่จริงของโลกและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สะท้อนจากภาพธรรมชาติของสถานที่ที่เป็นลักษณะภูมิประเทศที่เป็นท้องฟ้าหรือสวรรค์ แหล่งน้ำ ภูเขา ถ้ำผา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่ที่เป็นท้องฟ้าหรือสวรรค์และสถานที่อื่นๆ และสะท้อนจากความศักดิ์สิทธิ์ของการประกอบพิธีทำขวัญอันเป็นระบบความคิดและความเชื่อดั้งเดิมที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยและคนเขมร

2. ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตราย โดยมองผ่านความอันตรายจากสัตว์ที่ปรากฏในบททำขวัญ

การนำเสนอภาพธรรมชาติในรูปของอันตรายและความตายจากการเผชิญหน้ากับธรรมชาตินั้นๆ ธรรมชาติด้านร้ายเป็นธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกตกอยู่ในอันตราย (Sangkaphanthanon, 2010)

โดยปกติธรรมชาติจะแสดงบทบาทของความเปราะบาง เป็นสิ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือต่อมนุษย์ตลอดมา แต่ในบางครั้งธรรมชาติก็แสดงความโหดร้ายกับมนุษย์หากมนุษย์ได้เข้าไปรบกวนธรรมชาติ การนำเสนอภาพแทนธรรมชาติให้เห็นว่าธรรมชาติมีลักษณะที่โหดร้าย สามารถทำร้ายมนุษย์หากเราได้เดินหลงเข้าไปดังตัวอย่างบททำขวัญคนเจ็บป่วยไข้ของเขมร กล่าวว่า

“สถานนอกป่าด้วยมาอยู่กับพี่ น้องญาติกา ขวัญเจ้ามาศเอ๋ย เจ้าอย่าไปเลย โดยคำข้าฉับพลัน เจ้าเอ๋ย ทางป่า มากล้นหมืมา รวมทั้งหนาม ต้นหญ้านั้นด้วย เจ้าเอ๋ยทั้งเสือ แรดมากมาย ด้รายน่ารังเกียจ สิงโตข้าง ราชสีห์ยิ่งกว่า มีเสือโคร่ง เสือลายตลับตัวใหญ่ เสือปลายิ่งกว่านั้น ด้ร่ายทั้งหมด มีทั้งเสือคูลม ล้วนเป็นสัตว์ร้าย โดยแถวป่าเขา ดวงขวัญเอ๋ยเจ้าอย่า เดินไปผู้เดียว สิงโตวัวป่า ควายมากมายควายขวิดด้วยเขา ด้ร่ายไล่ถึง” (Khing, 2004)

บททำขวัญไทยที่มีเนื้อหาบอกถึงความอันตรายจากป่าและสัตว์ป่าที่มีลักษณะเดียวกัน ดังส่วนตัวอย่าง บททำขวัญข้าวไทย กล่าวว่า

“ขวัญแม่เอ๋ยอย่าเลยละเทียวสัญจร ขวัญแม่เอ๋ยอย่าไปหลงอยู่ในหมู่กีนรสุรางค์นาฏ ขวัญแม่อย่าไป เทียวขึ้นยังฝั่ง อนุดาตริมบรรพต ขวัญแม่เอ๋ยอย่าไปเพลินเทียวเลี้ยวลดให้ไกลตา แม่อย่าไปเพลินชมในยมนา ฝั่งนที ขวัญแม่เอ๋ยอย่าลืกลไปให้ไกลที่พื้นนอกเขตต์ ขวัญแม่อย่าเทียวเตรเนรเทศสัญจรไป ขวัญแม่อย่าหลง เข้าพงไพร ชมสิงห์สัตว์ เสือสมีสารพัดมฤคา เสียงชนะนี้ผีป่าร้องโอดัง ขวัญแม่เอ๋ยอย่ามัวไปงหลงฟังไม่ ต้องการ ขอเชิญขวัญแม่มาอยู่สู่สถานประจำที่” (National Library of Thailand, Manuscripts and Inscriptions Group, Ms. No. 293, n.d.)

จากตัวบททำขวัญไทยและเขมรทั้งสอง กล่าวถึงการที่ขวัญได้เดินทางหลงเข้าไปในป่าซึ่งเป็นพื้นที่อัน ก่ยมได้รับอันตราย ในกรณีนี้เป็นการเปรียบเทียบขวัญคือตัวแทนตัวมนุษย์ เมื่อมนุษย์เข้าไปในพื้นที่ป่า อัน ไม่ใช่ที่อยู่ปกติ ถือเป็นการเข้าไปรบกวนธรรมชาติในที่นี้คือป่า จากสภาพของป่าที่มีประกอบด้วยต้นไม้ที่หนาม มีต้นหญ้า สิ่งเหล่านี้เมื่อเดินทางเข้าไปสัมผัสมนุษย์ก็เป็นอันตรายได้จากความแหลมคมของหนามพืชที่สามารถ ทิ่มแทงให้บาดเจ็บ ส่วนต้นหญ้าโดยเฉพาะส่วนใบมีความคมก็สามารถบาดเป็นแผลทำให้เกิดความเจ็บปวด ต่อขวัญหรือมนุษย์ได้ ดังนั้นจึงเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะความกลัวและ อันตรายที่ได้รับจากธรรมชาติ ในกรณีนี้คือ ธรรมชาติที่เป็นป่า และบรรดาสัตว์ป่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าตาม เนื้อหาที่ปรากฏในบททำขวัญ

ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตราย ผ่านการบอกถึงอันตรายที่เกิดจากสัตว์และป่า การนำเสนอภาพธรรมชาติที่เป็นสัตว์ป่าในฐานะสัตว์ร้าย อาจเป็นการบอกเตือนถึงอันตรายและความ โหดร้ายของธรรมชาติผ่านสัตว์ป่าหากมองในอีกด้านถึงสะท้อนถึงอันตรายของมนุษย์จากการแสดง พฤติกรรมของสัตว์ป่าในแนวคิดของการวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศ การแสดงอุปลักษณ์เกี่ยวกับสัตว์ในความ เป็นจริงแล้วอยู่ที่มนุษย์เป็นกระจกเงาที่ส่องถึงพฤติกรรมของมนุษย์

3. ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดมสมบูรณ์ โดยมองผ่านบททำขวัญที่เกี่ยวกับการปลูกข้าว และสัตว์

อาชีพทำนาในสมัยก่อน เป็นอาชีพที่หนักและมีภาระลำบากมาก เพราะยังไม่มีเครื่องมือมาช่วยและยัง ต้องอาศัยธรรมชาติในการทำนา ทั้งยังมีความเสี่ยงสูง เพราะไม่อาจคาดเดาถึงผลผลิตที่จะได้รับ รวมถึงต้อง ป้องกันไม่ให้สัตว์แมลงนกหนูมาจิกกินทำลายต้นข้าวได้ จึงจำเป็นต้องไหวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับข้าว และนาเพื่อช่วยคุ้มครองต้นข้าวไม่ให้เสียหายและให้ได้รับผลดีตามที่ต้องการ ดังเช่นการ ทำขวัญข้าว เป็นการ กล่าวอัญเชิญขวัญข้าวหรือแม่โพสพให้มาช่วยคุ้มครองต้นข้าวให้เติบโตแข็งแรงและมั่นใจถึงผลผลิตที่ได้รับ ในการทำขวัญก็มีการเตรียมเครื่องขวัญถวายแม่โพสพด้วย

นอกจากนั้นแล้วการทำนาจะต้องอาศัยความแรงงานจากควายในการไถนา และในการทำงานที่แสน หนักอาจจะมีการเขียนตีในกรณีที่ไม่เชื่อ จึงมีการทำขวัญกระปือโคและสัตว์พาหนะใช้งานเพื่อกล่าวคำขอโทษ และให้มีสุขภาพแข็งแรงตั้งใจทำงาน ตัวอย่างบททำขวัญสัตว์ของเขมร (เฮาปรอลิ่งซัด) กล่าวว่า

“ด้วยสัตว์กระปือ เราซื้อเจ้าเอามา วางไว้ใช้งานเพื่อช่วยกำลัง ขอเจ้าจงอยู่เป็นสุขเจริญรุ่งเรืองเราเป็นเจ้าของ”

“กรอเบีย โก เราได้เอาเจ้ามาใช้ทำการ เองรับใช้เรา วันคืนไม่มีคิด เหตุนี้ขอเองอย่าจองกรรมกับเรา” (Kui, 1970)

ส่วนบททำขวัญกระปือไทย ก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน กล่าวว่า

“วันนี้ข้าพเจ้าจะขอทำขวัญกระปือผู้ให้ล้าเลิศเชิดชูตามโบราณ ว่าขวัญเจ้าเอ๋ย จงมาสู่อยู่บ้านอย่าไปไกล ขวัญเจ้าอย่าหลงตามเพื่อนเข้าในเถื่อนไพรทางดงดอน ขวัญเจ้าอย่าไปลงบึงทั้งบอนเป็นอาหาร ขวัญเจ้าอย่าไปเที่ยวริมธาร ขวัญเจ้าจงอยู่ทำงานการอย่าแซ่เขื่อน เทียมเกรียนลากเลื่อนตะพายแอก ทั้งดุมวงกงแปรมีครบครัน ตัวพอนี้จะได้กระเจ้าไว้กับหลัก แล้วร้อยผูกผูกชักจูงวนเวียน พอนี้จะทำขวัญให้ในวันนี้ กระแจจะจันทน์เจิมเฉลิมศรีด้ายผูกคอ ตั้งแต่ได้กระปือตัวนี้ก็มีผลเหลือประมาณ ทั้งเข้าปลาแลอาหารก็ทวี ทั้งเงินทองลือกก็มากมีออกไหลมา จะนึกสิ่งใดก็ได้สมปรารถนาทุกสิ่งอัน ขวัญพ่อเอ๋ยพ่อเขาตั้งอยู่เฝ้านา อย่าไปไกล พอนี้จะทำขวัญให้ในวันนี้ กระแจจะจันทน์เจิมเฉลิมศรีด้ายผูกคอ บรรดาพรรคพวกชวานากี่ถ้วน หน้า พ่อได้ฤกษ์ให้ให้ขึ้นสามลา ให้เป็นสวัสดิมงคล” (National Library of Thailand, Manuscripts and Inscriptions Group, Ms. No. 288, n.d.)

ดังนั้น การทำขวัญข้าวเพื่อประโลมจิตใจของข้าวให้มีกำลังใจที่ดีมีพลังอย่างแรงกล้า เพื่อช่วยให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ส่วนการทำขวัญกระปือของไทยและทำขวัญสัตว์ของเขมรเพื่อต้องการสร้างขวัญและขออนุญาตนำมาใช้เป็นแรงงานในการทำงานและกล่าวขอโทษต่อกันหลังจากการได้ใช้งานหนักแล้ว เพื่อเป็นการแสดงบุญคุณของสัตว์ใช้งานเหล่านี้ การประกอบพิธีทำขวัญจึงเป็นการสร้างความมั่นใจสบายใจและมีความหวังว่าจะได้รับผลผลิตแห่งความอุดมสมบูรณ์ การประกอบพิธีทำขวัญจึงเป็นการสร้างพลังใจให้เกษตรกรชวานา

จากตัวอย่างบททำขวัญกระปือโคทั้งของไทยและบททำขวัญสัตว์ของเขมร หากพิจารณาในแง่ของแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ ดังที่ Sangkhaphanthanon (2010) กล่าวว่า แนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศอยู่ภายใต้กรอบความคิดที่ว่า การแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและโลกธรรมชาติที่ปรากฏในวัฒนธรรม การเลือกใช้คำที่แสดงถึงความรัก ความผูกพันอย่างแนบแน่นระหว่างเจ้าของและวัวควายและสัตว์พาหนะใช้งาน ความหวังใยและการสำนึกในบุญคุณของสัตว์และการกล่าวขอขมาต่อสัตว์มองว่าสัตว์เหล่านี้มีคุณค่าและมีประโยชน์ เปรียบเหมือนกับว่าสัตว์เหล่านี้มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์และอยู่ร่วมกับเรา จึงเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนและสัตว์ และ ผู้วิจัยพบว่าบททำขวัญเหล่านี้เป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์กับการประกอบอาชีพของมนุษย์ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นอาชีพให้กับมนุษย์ได้ สังคมไทยและสังคมเขมรส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรชวานาจึงต้องมีสัตว์เลี้ยงที่เรานำมาใช้ทำงาน

ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดมสมบูรณ์ โดยมองผ่านบททำขวัญที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวและสัตว์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนธรรมชาติ ในกรณีนี้คือ สัตว์ที่มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยในการนำมาใช้ทำงานการประกอบอาชีพเพื่อการดำเนินชีวิตและแสดงการขอบคุณและขอโทษหลังจากการใช้งานแล้วเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนกับสัตว์ใช้งาน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

Figure 1: The Knowledge from the Study of the Representation of Nature in Thai and Khmer Tham Khwan Ritual Text

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภาพธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร เป็นการสรุปให้เห็นว่าภาพธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมรได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในโลกทางด้านกายภาพในบททำขวัญไทยและเขมร ได้สะท้อนให้เห็นภาพธรรมชาติในด้านดีจากสำคัญของท้องฟ้าและในอีกความหนึ่งหมายถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถอำนวยสิ่งที่ร้องขอได้อันมีความสัมพันธ์กับระบบความคิดความเชื่อของคนไทยและเขมรเราจึงแสดงการอ่อนน้อมต่อธรรมชาติในกรณีหมายถึงท้องฟ้า แหล่งน้ำ และภาพแทนธรรมชาติในด้านดีในฐานะความอุดมสมบูรณ์ สะท้อนถึงการพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันและเป็นการแสดงความรักต่อกัน ส่วนภาพแทนธรรมชาติในด้านร้ายจากเนื้อหาที่กล่าวถึงความดุร้ายของสัตว์ป่าและความอันตรายของพื้นที่ป่า ในบางครั้งธรรมชาติก็แสดงความโหดร้ายกับมนุษย์หากมนุษย์ได้เข้าไปรบกวนธรรมชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมร ตามแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศและภาพแทน ได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปรากฏในบททำขวัญไทยและเขมร เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติและการทำงานร่วมกับธรรมชาติด้วยการพึ่งพาธรรมชาติของคนไทยและเขมรโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็น

1. ภาพแทนธรรมชาติในฐานะพื้นที่จริงของโลกและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเป็นการสะท้อนถึงความสำคัญของท้องฟ้า แหล่งน้ำ ภูเขา อันเป็นลักษณะภูมิประเทศทางกายภาพ ที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตอันเป็นระบบความคิดและความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยและเขมร จากเนื้อหาของบททำขวัญข้าวของคนไทยและเขมร ที่มีการกล่าวถึงท้องฟ้าและแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อการเพาะปลูกข้าวอันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยและเขมร พื้นที่ทางกายภาพที่เป็นท้องฟ้า แหล่งน้ำ ภูเขา เป็นต้น มีลักษณะเป็นภูมิวัฒนธรรม เป็นเรียนรู้ในเรื่องพื้นที่กับการดำรงชีวิตในบริบททางวัฒนธรรมและสังคม การใช้ความสำคัญกับเรื่องพื้นที่และสถานที่ในบางครั้งก็มีกำหนดเป็นชื่อเฉพาะและสร้างเรื่องราวต่างๆ ที่สัมพันธ์กันขึ้นมา นอกจากนี้แล้วยังมีการกล่าวถึงที่มีความหมายรวมถึงสวรรค์ในความเชื่อเดิมของคนไทยและเขมรที่เชื่อว่าเป็นสถานที่อยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในบางครั้งเพื่อสร้างความมั่นใจในการเพาะปลูกจึงต้องมีการกล่าวอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อช่วยดลบันดาลให้ได้เป็นจริงตามที่ต้องการรวมถึงมั่นใจในผลผลิตที่จะได้รับในอนาคตจึงต้องประกอบพิธีทำขวัญจากตัวอย่างของบททำขวัญข้าวของไทย กล่าวว่า “หนึ่งข้าจะขออัญเชิญเทพดาเจ้าทุกสถานมาสถิตทั้งเจ้าทุ่งท่าวารธาตุมีศักดิ์ อีกทั้งปู่เจ้าในเหวผาภูเขาเงิน ซึ่งสถิตอยู่ในไตรภพตรอกขอกเนินศิรธาร หนึ่งข้าจะขออัญเชิญพระจอมม้ฆวานทั้งชั้น...ขออัญเชิญเสด็จลงมาสู่ผณทล รับเครื่องตั้งสังเวยบนที่บวงสรวงแล้วเทพดาเจ้าทั้งปวงจะได้ช่วยอวยชัย” และตัวอย่างเนื้อหาในบททำขวัญข้าวเขมร (เฮาปรอลิ่งเซว) กล่าวว่า “จรดพระธรณี อัญเชิญนางเทพ...กระยาสังเวย อัญเชิญนางมาแล้ว เต็มเต็มบ้านเรา” สอดคล้องกับ Hongsuwan (2018) กล่าวว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันกล่าวคือ ประเพณีพิธีกรรมที่ดำเนินอยู่ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนนั้นล้วนเกิดจากความคิดความเชื่อทางศาสนาแทบทั้งสิ้น บ้างก็ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้บวงสรวงด้วยเคารพบูชาเทพดาฟ้าดิน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีสารจิตวิญญาณต่างๆ ในสังคม บางครั้งความเชื่อและพิธีกรรมก็ถือเป็นกิจกรรมทางสังคมที่สร้างการเชื่อมโยงผูกพันระหว่างผู้คนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อและพิธีกรรมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดำรงอยู่และความต่อเนื่องของมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน และวิถีความคิดของบุคคลแต่ละกลุ่ม แต่ละชาติพันธุ์ การประกอบพิธีกรรมในทางศาสนาทั้งที่เป็นพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยและในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์นี้ พบว่าพิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยลดความวิตกกังวลและความกลัวของกลุ่มโดยเฉพาะกิจกรรมในการดำเนินชีวิตต่างๆ

2. ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตราย โดยมองผ่านความอันตรายจากสัตว์ที่ปรากฏในบททำขวัญ โดยปกติธรรมชาติจะแสดงบทบาทของความเปราะบาง เป็นสิ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือต่อมนุษย์ตลอดมา แต่ในบางครั้งธรรมชาติก็แสดงความโหดร้ายกับมนุษย์หากมนุษย์ได้เช่นกัน จากตัวอย่างเนื้อหาของบททำขวัญเขมร กล่าวว่า “เจ้าเอ๋ยทางป่า...สิ่งใดช่าง ราชสีห์ยิ่งกว่า มีเสือโคร่ง เสือลายดลัปลตัวใหญ่ เสือปลายิ่งกว่านั้น คุร้ายทั้งหมด มีทั้งเสือคลุ่ม ล้วนเป็นสัตว์ร้าย โดยแถวป่าเขา ดวงขวัญเอ๋ยเจ้าอย่า เดินไปผู้เดียวสิ่งใดว้าวป่า ควายมากมายควายขวิดด้วยเขา คุร้ายไล่ถึง” ดังนั้นจึงเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะความกลัวและอันตรายที่ได้รับจากธรรมชาติแต่ในทางกลับกันภาพความคุร้ายของสัตว์ป่าเป็นการมองสะท้อนถึงพฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ จากการศึกษาของ Sangkhaphanthanon (2017) ได้อธิบายว่า การทำให้เป็นมนุษย์ ถูกนำมาใช้ในการสร้างความรู้สึกร่วมของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ โดยการนำเสนอภาพแทนธรรมชาติผ่านสัตว์และอุปลักษณณ์นั้น เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนตัวตนของมนุษย์ การอุปลักษณณ์เกี่ยวกับสัตว์ในความเป็นจริงแล้วมีเป้าหมายอยู่ที่มนุษย์โดยที่เป็นการนำเสนอสัตว์ในฐานะเป็นกระจกส่องเงาสะท้อนแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ความดีเลวของมนุษย์ได้เช่นกัน

3. ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดมสมบูรณ์ โดยมองผ่านบททำขวัญที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวและสัตว์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันระหว่างคน

ธรรมชาติ ในกรณีนี้คือ สัตว์ที่มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยในการนำมาใช้ทำงานการประกอบอาชีพเพื่อการดำเนินชีวิต และแสดงการขอบคุณและขอโทษหลังจากการใช้งานแล้วเป็นการแสดงความรักซึ่งกันและกันระหว่างคนกับสัตว์ใช้งาน สอดคล้องกับคำกล่าวของ Na Thalung (2014) พิธีทำขวัญข้าวหรือพิธีเชิญขวัญข้าว เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่นับได้ว่าเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งชาวนาประกอบพิธีกรรมนี้เพื่อความมั่นคงทางจิตใจในผลผลิตที่จะได้รับ

สรุป

ภาพแทนธรรมชาติในบททำขวัญไทยและเขมรแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกทางด้านกายภาพในหลายด้านผ่านแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปรากฏในบททำขวัญไทยและเขมร สามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ 1) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะพื้นที่จริงของโลกและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ภาพแทนธรรมชาติในฐานะพื้นที่จริงของโลกและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สะท้อนจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นท้องฟ้าหรือสวรรค์ และสถานที่อื่นๆ ที่เป็นแหล่งน้ำ ภูเขา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของท้องฟ้าหรือสวรรค์ในระบบความคิดและความเชื่อดั้งเดิมที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยและคนเขมรจากการที่มนุษย์มีการเคารพต่อธรรมชาติอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ เพราะชาวนาต้องอาศัยธรรมชาติในกรณีนี้คืออาศัย น้ำฝนจากฟ้า เพาะปลูกข้าว รวมถึงต้องอาศัยแหล่งน้ำอื่นในการเพาะปลูกด้วยเช่นกัน 2) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตราย โดยมองผ่านความอันตรายจากสัตว์ที่ปรากฏในบททำขวัญ โดยปกติธรรมชาติจะแสดงบทบาทของความเป็นมิตร เป็นสิ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือต่อมนุษย์ตลอดมา แต่ในบางครั้งธรรมชาติก็แสดงความโหดร้ายกับมนุษย์หากมนุษย์ได้เข้าไปรบกวนธรรมชาติ โดยปกติธรรมชาติจะแสดงบทบาทของความเป็นมิตร เป็นสิ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือต่อมนุษย์ตลอดมา แต่ในบางครั้งธรรมชาติก็แสดงความโหดร้ายกับมนุษย์หากมนุษย์ได้เข้าไปรบกวนธรรมชาติ ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความโหดร้ายอันตราย ผ่านการบอกถึงอันตรายที่เกิดจากสัตว์และป่า การนำเสนอภาพธรรมชาติที่เป็นสัตว์ป่าในฐานะสัตว์ร้าย อาจเป็นการบอกเตือนถึงความอันตรายและความโหดร้ายของธรรมชาติผ่านสัตว์ป่าหากมองในอีกด้านถึงก็สะท้อนถึงความอันตรายของมนุษย์จากการแสดงพฤติกรรมของสัตว์ป่าในแนวคิดของการวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศ การแสดงอุปลักษณ์เกี่ยวกับสัตว์ในความเป็นจริงแล้วอยู่ที่มนุษย์ โดยสัตว์เป็นกระแจะเงาที่ส่องถึงพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดมสมบูรณ์ โดยมองผ่านบททำขวัญที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวและสัตว์ อาชีพทำนาในสมัยก่อนเป็นอาชีพที่หนักและมีภาระลำบากมาก เพราะยังไม่มีเครื่องมือมาช่วยจึงจำเป็นต้องอาศัยให้แรงงานจากสัตว์และยังต้องอาศัยธรรมชาติในการทำนา เพราะสังคมไทยและเขมรเป็นสังคมเกษตรกรรม ภาพแทนธรรมชาติในฐานะความอุดมสมบูรณ์ โดยมองผ่านบททำขวัญที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวและสัตว์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในการพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนธรรมชาติในกรณีนี้คือ สัตว์ที่มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยในการนำมาใช้ทำงานการประกอบอาชีพเพื่อการดำเนินชีวิต และแสดงการขอบคุณและขอโทษหลังจากการใช้งานแล้วเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนกับสัตว์ใช้งาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อแสดงให้เห็นและเข้าใจวิธีคิดในมุมมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในวรรณกรรมตามแนวคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศ

และภาพแทน ว่ามีวิธีคิดและสะท้อนถึงความสัมพันธ์ในด้านใดบ้างและมีการนำเสนออย่างไร การศึกษาค้นคว้านี้จะทำให้ผู้สนใจได้เรียนรู้และศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวรรณกรรมการวิจารณ์เชิงนิเวศในวรรณกรรมประเภทอื่นของไทยและเขมร และเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านอื่นในอาเซียน อันเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมของแต่ละประเทศ ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม และอาจเป็นแนวทางในการศึกษาถึงวัฒนธรรมของแต่ละประเทศต่อไปได้อีกด้วย

References

- Aung, J. (2019). *Haw Praling Srew. Yosothor*. Retrieved March 30, 2021, from <http://www.yosothor.org/publications/khmer-renaissance/chapter-six/>
- Glotfelty, Ch. (1996). *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. London: University of Georgia Press.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.
- Heise, U. K. (1997). Science and Ecocriticism. *The American Book Review*, 18(5), 4-7.
- Hongsuwan, P. (2018). *Folklore and Social*. KhonKaen: Klangnana.
- Khing, H. (2004). *Notes Sur La Ceremonie de L'appel des Esprits Vitaux*. Phnom Penh: Angkor.
- Kui, H. (1970). *Haw Praling Sat. Kampusuriya*. Retrieved March 30, 2021, from www.budinst.gov.kh/
- Na Thalang, S. (2014). *Folklore Theory: Methodology for Myths and Folktales*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- National Library of Thailand, Manuscripts and Inscriptions Group. (n.d.). Ms. No. 288. Category Literature. Sub Rai. Thai Language.
- _____. (n.d.). Ms. No. 293. Category Literature. Sub Rai. Thai Language.
- _____. (n.d.). Ms. No. 294. Category Literature. Sub Rai. Thai Language.
- The Royal Institute Edition. (2013). *Dictionary of the Royal Institute B.E. 2554*. (2nd ed.). Bangkok: Nanmeebooks Publication.
- Sangkaphanthanon, T. (2010). *Ecocriticism: Discourse of Nature and Environments in Thai Literature*. Phitsanulok. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- _____. (2017). *Take Only the Beast: Animal Study of Ecocriticism*. Prathumthani: Nakorn.
- Satienkoses, A. (1963). *Khwan and Tham Khwan Ceremony*. Bangkok: Kawnaa.